

zeu ce constituie startul pentru maturizarea noastră duhovnicească. Pot fi însă totodată și pretextele încercării noastre de a evita, de a ne ascunde, de a ne închide în noi înșine, de a fugi de durerea sau bucuria maturizării noastre, sădită în noi.

Atât durerea, acest element necesar vieții din afara Raiului sau vieții căzute din Rai, cât și bucuria sunt modurile prin care trecem de la un stadiu la altul. Această trecere este izvor al bucuriei noastre, al descoperirii darurilor sădite în noi, datorite de Dumnezeu tuturor celor care trăiesc cu adevărat.

Acceptarea acestor elemente opuse în aparență, dar legate în mod esențial în interior, conștientizarea importanței lor subiective constituie ceea ce ne poate ajuta să nu devenim egoiști de nesuportat în clipele de fericire și să nu ne afundăm în deznădejde în vremea durerii. Din experiența personală a unei căsătorii și a unui divorț, alături de propria-mi responsabilitate pot distinge și mâna lui Dumnezeu.

Cu aceste gânduri, dar și cu convingerea că, deși noi de multe ori considerăm că lucrurile merg greșit sau, dimpotrivă, credem că tot ceea ce facem este nemaipomenit, dragostea lui Dumnezeu este alături de noi și ne conduce și ne apără pentru a putea înfrunta problemele, scriitorii acestor pagini încearcă să ne ofere o imagine cât mai exactă a căsătoriei din zilele noastre.

Mulțumim tuturor pentru această lucrare de suflet și ne rugăm ca textele lor să ajute cititorul să înțeleagă și să accepte puțin mai bine firea noastră omenească.

Maria D. Kokkinou

MAROS VAMVOUNAKIS

Greutatea lucrurilor simple

Îmi amintesc un studiu interesant, citit într-un curs universitar de psihologie, care prezenta faptul că cei mai mulți oameni, înainte de a avea copii, susțin că educația, cultura, comportamentul părinților joacă cel mai important rol în dezvoltarea urmașilor, descendenților. Iar mai apoi, după ce dobândesc și cresc copiii, susțin că cel mai mare rol al educației, al formării personalității copiilor îl joacă ereditatea.

Nu este greu să înțelegem aici ce-i face pe părinți să încline înainte și după dobândirea copiilor lor către două păreri atât de distincte. Cu cât nădăjduiești mai mult că propriul copil va deveni o făptură minunată, precum se văd în picturile celebre și pe ilustratele de sărbători, pe cât de dulci și drăgălași ni-i închipuim, tot pe atât, de vreme ce cresc, le punem pe umeri toate visurile știute sau ascunse pe care nu le-am putut satisface – ori din incapacitate proprie, ori din cauza absurdității lor –, de îți vine să crezi că omulețul pe care îl aduci pe lume

va fi din plastilină și îl vei putea modela sub mâinile tale, așa cum îți va fi pe plac, în fiecare din etapele vieții lui. Dar copilașul crește și se răzvrătește!

Vine vremea ca, după ce naștem copii și îi creștem, ei să-și aleagă visuri cu totul diferite de ale noastre și să se opună în mod brutal planurilor noastre privitoare la viitorul lor.

Chiar din primele zile se împotrivesc să adoarmă atunci când vrem noi, se împotrivesc să mănânce cantitatea care trebuie, nu ne zâmbesc dulce neîncetat și plâng și urlă uneori până la învinețire.

Brusc, descoperim într-un mod foarte abrupt cum toată împotrivirea lor va fi centrul existenței noastre de zi cu zi, pentru mulți ani de acum înainte, norul întunecat al luptei noastre cotidiene. Iar când pruncul ajunge la adolescență, atunci împotrivirea, conștientizată chiar, ne va face să ne simțim din ce în ce mai mici în mijlocul familiei noastre, ca niște exilați, ca niște naufragiați pe uscat.

Chiar și preablândul și dulcele părinte Paisie se dă bătut, ridicându-și mâinile a neputință în fața adolescenților: „Vârsta aceasta este atât de nebună, încât nu puteți face nimic pentru copiii voștri. Nu vor auzi nimic. Rugați-vă doar...” Astfel spunea părinților deznădăjduiți, poate chiar pentru a-i scăpa pe cei tineri de cascada sfaturilor părintești.

Libertatea omului este cu siguranță cel mai de preț dar oferit de Dumnezeu, darul cel sfânt. Atunci când este presat de egoismul neîncetat al părinților, cel de zi și de noapte, sau de toată ziua, de a-l supune, scapă în orice mod găsește mai potrivit în condițiile exacte ale fa-

miliei sale. Că o face într-un mod lăaturalnic, brutal sau fin, creator sau într-un mod răzvrătit, revoluționar sau autodistrugător, are un singur scop: de a-și salva propria demnitate, drepturile firești și dumnezeiești primite. Iar părinții deznădăjduiți, distruși, răniți, furioși, eșuează în susținerea teoriei că ereditatea este o putere imbatabilă, ADN-ul este de neînvins...

Vor să-și justifice în fața celorlalți și chiar în fața propriilor conștiințe cum că nu le aparține eroarea faptului că propriii copii au ieșit cu totul altfel decât se așteptau ei, nefiind vorba că ei înșiși nu au fost părinți desăvârșiți, care nu le-au oferit tot ce se putea, care nu au făcut totul pentru copiii lor; ci este consecința faptului că omul ar fi determinat doar de gene...

Într-un fel, această concluzie îi liniștește.

Faptul că propriii copii, așa cum și ei s-au raportat la părinții lor, nu s-au născut ca o consecință și ca o împlinire a tot ceea ce nu au reușit ei, părinții, în viață, faptul că propriii copii au dorințe personale, au gusturi deosebite, chiar și abilități, cunoștințe proprii, că unicitatea fiecărei persoane – de altfel, ca și a fiecărui fir de praf – este o minune a vieții de care ar trebui să ne bucurăm și să o susținem, nu le spune nimic părinților. Nici nu se gândesc la așa ceva, poate tocmai pentru că ei înșiși au fost ignorați de părinții lor, neînțeleși în unicitatea și în libertatea proprie.

Universul egoismului ne acoperă ochii, pentru a nu vedea universul lui Dumnezeu. Nimeni nu aude și, mai mult, nici nu vrea să audă, nimeni nu vede nimic în afară de ceea ce vrea el să vadă. Și, atunci când nu poate vedea curat și în același timp nu reușește ceea ce ar vrea

să se întâmple, începe acea nesuferită bunăvoință a acuzelor, a justificărilor și autoîndreptăririi.

Un copil, din clipa în care se naște în lume, dorește să se găsească pe sine însuși. În timp, citind anumite texte ale Sfântului Nectarie, făcătorul de minuni, am remarcat cu uimire cât de avangardistă este următoarea frază: „Cine se nesocotește pe sine Îl nesocotește și pe Dumnezeu.” O abordare aparent freudiană a conștiinței, care susține că adevărul ce ne salvează începe dintr-o adâncă cunoaștere de sine.

Însă cum să te cunoști pe tine însuși atunci când propriii părinți te anulează cu fiecare presiune rațională, cu educația, cu amenințarea, cu promisiunile, cu mercantilismul? Părinții își doresc cu multă ardoare ca propriii copii să le semene, dar nu cumva să semene adevăratului lor sine, pe care nici ei înșiși nu-l cunosc, ci să semene acelui sine pe care îl visează ei, pe care și-l închipuie într-o idealizare nevrotică.

Poate înțelesul dragostei să fie necercetat și necunoscut tuturor, însă eu am descoperit două mici definiții care mi-au plăcut mult. Mi-au părut cele mai aproape înțelesuri ale dragostei. Unul aparține psihologului Artsutanov, care scrie că: „Iubesc înseamnă că pun nevoile celui pe care zic că-l iubesc mai presus decât nevoile mele”, iar cea de a doua definiție vine de la un prieten care crede că: „Iubesc înseamnă că descopăr unicitatea celui alt.”

Și în prima și într-a doua situație, nevoile mele proprii, visurile mele proprii, dorințele mele, părerile mele, smerite sau încredute, se retrag. De altfel, fără smerenie, dragostea nu poate exista; părinții pot să nu o ia în sea-

mă, însă copiii simt această lege în mod adânc, de foarte mici, cu puterea asemănătoare instinctului.

Cu un grup de părinți am făcut un exercițiu foarte simplu. Întrebați-l pe copil cât mai firesc posibil, fără nici un subînțeles, cu inima largă și cu privirea calmă, cu un interes real, lucrul de cel mai mare interes pentru el: Ce vrei?

La următoarea noastră întâlnire, rezultatele erau incredibile. Aproape toți părinții au spus că le-a fost foarte greu să facă așa ceva, că unora le-a fost chiar imposibil. Alții au descoperit că niciodată nu l-au întrebat pe copil în felul acesta... O mamă, care până la urmă a reușit, i-a provocat, zice ea, o asemenea uluire fiului ei, că a întrebat-o, neliniștit, dacă se simte bine...

„Ce vrei?” Este cu puțință să nu-l fi întrebat niciodată pe cel pe care îl iubim atât de mult ce vrea? Și totuși...

Ca să-l întrebi pe celălalt ce vrea nu înseamnă că îți vei cheltui ultimul ban să îi oferi orice cere, însă nu-l vei putea cunoaște și nici nu îl vei putea ajuta în temele serioase ale vieții dacă nu cunoști ceea ce își dorește în mod adânc.

Ne-am întrebat, după această ședință de grup, în mod sincer problematizați, de ce întâmpinăm o așa mare greutate. Am presupus, între altele, că noi, părinții, dintr-un protecționism exagerat, vrem să transmitem copilului propria noastră voință, așa încât să se realizeze în viața lui ceea ce de fapt noi dorim. Protecționismul acesta însă nu este întotdeauna curat, ci este, de cele mai dese ori, unul din cele mai perfide alibiuri ale dominației. Sub stindardul „Mă îngrijesc de binele tău” ajungem mândri de cele mai dominante fapte ale noastre, sau

chiar la accente dictatoriale, pe care ni le și justificăm. Ne ostenim să transformăm copiii în niște făpturi dependente, care să aibă neîncetat nevoie de noi. Simțim nevoia să-i presăm și să-i convingem că nimeni nu-i iubește precum îi iubim noi, că întreaga lume este rea și vrea să-i exploateze și că nimeni nu se jertfește precum o facem noi. Jertfe pe care, de cele mai multe ori, copiii noștri nu ni le-au cerut niciodată.

În cele mai multe dăți, unele sunt nevoile lor și altceva le oferim noi, așa, în mod jertfitor, cum susținem. Seamănă cu omul însetat din mijlocul deșertului, căruia noi îi dăm să bea coniac de cinci stele.

Astfel fiind lucrurile și durând ani de zile, vine vremea în care nu doar că nu putem să-i întrebăm în mod sincer și nevinovat „Ce vrei, ce dorești?”, dar nici măcar nu vrem să auzim răspunsul și să îl conștientizăm. Ceva dinăuntru nostru se teme ca nu cumva dorința copilului – dacă încă are încredere în noi să ne împărtășească căutările lui sau dorințele lui sensibile – nu o să ne placă, deoarece, probabil, nu se va suprapune cu propria noastră dorință, iar noi preferăm să nu aflăm acest lucru. Nu vrem să se încredințeze nimeni de durerea noastră, de nesiguranța noastră, de pustietatea din noi, de distanța pe care a creat-o greșeala noastră. Nu vrem să știm de înfrângerea noastră în fața lor.

Dacă însă nu vom ști ce își dorește copilul nostru, nu vom ști nimic important despre el. Omul este adevărata lui dorință, voință, lucru respectat pe deplin și de înaltul Judecător, Dumnezeu.

Prăpastia ce se deschide între noi exact din ignorarea acestor daruri sfinte ale celuiilalt, din prefacerea în-

tr-un *vreau* osânditor, va naște un șir de neînțelegeri, va aprinde o furie după alta, va plânge, va jeli un reproș după altul. Conviețuirea unor astfel de străini în aceeași casă și în același program de viață poate să eșueze într-un iad.

Problemele groaznice ale familiei contemporane, care de multe ori eșuează și din punct de vedere social, seamănă cu oul lui Columb. Se datorează faptului că omul și-a schimbat astăzi prioritățile și valorile. Imaginea, reprezentarea, succesul profesional, dorința prosperității, au schimbat obișnuințele vieții, au distorsionat discuțiile soților între ei pe care copiii le aud de mici, mai ales la vârsta la care noi credem că ei nu înțeleg nimic. Anii îndelungați ai vârstei copilărești în care mamele se jertfesc pentru a le asigura o bunăstare viitoare, vreme în care cei mici au nevoie doar de mama lor și de tatăl lor și mai ales de mama lor să le fie aproape, sunt ani ce se întorc împotriva noastră. Ei se înfurie, pentru că niciodată nu-i întrebăm *ce vrei?* Nu întrebăm, deoarece, în adâncul sufletului nostru, știm că vor răspunde „Vreau să nu mai pleci de acasă, vreau să stai cu mine”.

Încercăm deci să ne îndepărtăm vinovăția și să plătim singurătatea lor furioasă, părăsirea pe care le-o oferim, cu daruri, cu haine, cu școli scumpe, cu excursii, cu party-uri în centre moderne. Îi prefacem în valori financiare cu bucurii plătite, îi transformăm în obiecte și îi vicim, transformându-le afectivitatea lor firească. Mai târziu, îi vom certa că sunt nemulțumiți, nesătui, că cer din ce în ce mai multe.

Da, cer din ce în ce mai mult, că poate vor reuși să acopere marele gol pe care l-am creat noi înăuntru lor.

Golul duhovnicesc, golul emoțional pe care nu am avut timp niciodată să-l umplem. Cer neîncetat, pentru a ne pedepsi că nu le-am oferit ceea ce este esențial, că le-am aruncat praf în ochi și ne-am făcut că nu vedem ceea ce ei încearcă să ne arate. Golul dinăuntru lor se face golul dintre noi și crește și depărtează sufletele și conduce la eșecuri, de multe ori iremediabile.

De altfel, cu toții alergăm momiți de acest gol interior.

Cât despre voința noastră ignorată, o vom observa ca pe un domino al adevăratelor voințe ale noastre, ale tuturor, un domino care dărâmă piesă cu piesă până la ultima. Pe acest domino căzut de voințe, de dorințe, ne chinăm să susținem vertical false dorințe sau dorințe despre care spunem *cred că vreau*. Dacă nu-mi voi înțelege și nu-mi voi supune voința, cum o voi putea dărui mai apoi lui Dumnezeu în Rugăciunea Domnească?!

Când un copil nu a fost întrebat despre ce vrea el, despre voința sa, încet-încet o uită, ajunge să se teamă de ea, să o urască. Pentru a putea suporta lipsa acesteia o va perverti odată cu propria personalitate.

Astfel, cu așa ascunzișuri, ajungem să trăim nu pentru dragostea dintre noi, ci pentru puterea pe care o avem asupra celuilalt, încarcerăți într-o casă comună care nu mai este *acasă*, ci este un loc fără dialog și plin de obiecte, într-o casă care nu este cuib și refugiu, ci stadion de luptă, hotel sau dulap.

Mi-a plăcut fraza pe care am auzit-o zilele trecute și nu-mi amintesc unde: „Nu știu ce vreau, alerg însă ca un nebun pentru a găsi.”

MATTHAIOS IOSAFAT

Câteva gânduri despre familia modernă și viitorul ei

O singură pasiune poate satisface nevoia omului de unitate cu lumea și de dobândire a unei independențe simțite, a unei unicități. Pasiunea aceasta este dragostea. (Erich Fromm, The Sane Society¹)

Câteva întrebări fundamentale

Se aude și se scrie des astăzi de faptul că în viitorul apropiat ne vom confrunta cu moartea familiei. Există un număr înfricoșător de divorțuri (50% în apus și 27% în Grecia, în creștere continuă, după statistici recente). Legătura monogamă nu mai are valoare nici pentru cele mai multe din femei, iar soții nu au timp pentru legătura lor, nici pentru copiii lor. Familiile nu se interesează să crească copiii, ci media este de un copil la fiecare

¹ *Societatea sănătoasă* (în lb. greacă), Ed. Boukoumanis, Atena, 1973.

familie (mai exact 1-2 copii). Multe femei nu vor deloc copii și se dăruiesc exclusiv carierei personale, altele nu vor să se căsătorească și fac deseori un copil (pentru a-și împlini o oarecare nevoie biologică sau de altă natură), fără să dorească să se căsătorească cu tatăl copilului. În multe țări (în Anglia, de exemplu), numărul acestora ajunge la 31%. Foarte mulți copii ai familiilor contemporane prezintă, în mod des și acut, probleme psihice și sociale (depresia nevrotică, sentimentul de gol, indiferența față de carieră, indiferența față de orice relație, atracție față de alcool și de narcotice) și o mare paletă de comportamente violente și deviante.

Pentru mulți dintre istoricii contemporani, condițiile sociale nu implică neapărat existența acestei instituții și încet, încet se ajunge sau se deviază către un sfârșit fatidic. Alte păreri susțin că, pe de o parte, felul clasic de căsătorie va muri, dar se vor găsi alte forme de familie, mai potrivite condițiilor contemporane (de exemplu, chibuturile pe care le-au experimentat în Israel). Există alții, care spun că familia trece doar printr-o fază de prefecere, de preschimbare, că se va adapta noilor condiții și va supraviețui refăcută sau readaptată, reînnoită, pentru că este o nevoie fundamentală a omului.

O foarte scurtă expunere istorică

Omul este o făptură comunitară, ca aproape toate mamiferele, și astfel, din ce se cunoaște, întotdeauna a trăit într-o oarecare formă de grup, familială. Rațiunile care l-au împins la crearea acestor forme familiale ale vieții comunitare pot fi împărțite în trei categorii:

1. Rațiuni biologice. Motivul principal al existenței fiecărui individ este, din câte se pare, perpetuarea speciei. Cu cât urcăm mai sus pe scara evoluției mamiferelor, cu atât găsim un timp mai lung de hrană și de îngrijire a puilor de către părinți. Omul nou-născut rămâne neajutorat pentru mulți ani după naștere și are o nevoie indispensabilă de prezența părinților, de cele mai multe ori de mamă, pentru a supraviețui, pentru a fi hrănit și pentru a fi apărat.

Femeia supraviețuiește extrem de greu fără ajutorul unui bărbat vânător, care să aducă mâncarea pentru ea și pentru copiii săi și care să-i protejeze cu puterea lui (mai demult, puterea mușchilor, iar astăzi puterea economică) de pericolele exterioare.

Pentru ca bărbatul să fie atras în acest rol, unul din motivele de bază este sexualitatea, însă nu singură. Este cunoscut faptul că femelele mamifere nu cunosc atracția sexuală, nu au nici o atracție pentru împerechere. Au doar perioada în care condițiile hormonale le forțază să accepte acuplarea. Este, de asemenea, cunoscut că perioadele acestea sunt rare sau foarte rare, una sau două pe an.

În ceea ce îl privește pe om însă, femeia simte atracția și plăcerea sexuală, are orgasm și este dispusă la un contact sexual oricând își dorește. Asta, după părerea mea, se bazează pe o deosebire genetică, având rolul de a o face capabilă pentru sex în cea mai mare parte a timpului sau în oricare perioadă a anului, pentru a-l putea păstra pe bărbat „acasă”.

Dobândirea graduală a acestei posibilități a plăcerii stă la baza celorlalte schimbări.

2. *Rațiuni sociale.* Nevoia de supraviețuire în fața unui mediu dușmănos i-a forțat pe oameni să se constituie în grupuri, în neamuri, stabilind relații de într-ajutorare. Însă nevoia satisfacerii sexuale și nevoia inconștientă a perpetuării neamului (de a preda ereditatea, înțeleasă de atunci ca singură formă de nemurire) au generat o situație în care masculul sau bărbatul cel mai puternic avea toate femeile din grup, avea cea mai bună mâncare etc. Aceasta este forma cea mai răspândită a familiei, la cele mai multe mamifere superioare. Omul însă se află ca într-o revoluție socialistă față de forma de capitalism monopolizant ce există în regnul animal, al masculului puternic. „Revoluția” a cuprins, deseori, și multe violențe (de exemplu, uciderea tatălui) și alte prefaceri care au condus la nașterea familiei așa cum o cunoaștem. Fiecare bărbat ar putea să-și aibă propria femeie și să facă propriii copii. Aceasta a fost legiferată încet, încet, prin nașterea cutumelor, tradițiilor și a legilor (legea contra adulterului, contra dorinței sau poftirii altei femei, a aproapelui sau altele).

Astfel, nașterea familiei a adus o mai mare armonie în neam, în comunitate, și o mai bună conlucrare a celor puternici cu cei mai slabi. A fost una dintre primele forme de democrație. Desigur, această excepție importantă s-a făcut, de obicei, în defavoarea femeilor. În vremea noastră, în ultimii 50 de ani, avem o a doua revoluție fundamentală a neamului omenesc, a speciei umane, feminismul. Femeia a început să lucreze, să fie independentă financiar, să-și poată controla fecunditatea, funcționalitatea reproducerii (pastila) și asta a adus foarte multe lucruri bune în societatea de astăzi,

dar și foarte multe probleme, pe care le voi enumera mai târziu.

3. *Motive psihologice.* Motivele psihologice se leagă și se influențează reciproc cu motivele sociale și biologice prezentate pe scurt mai sus.

Deoarece pruncul este pe deplin dependent pentru supraviețuirea lui de mama sa, există nevoia de a avea o legătură psihosomatică cu aceasta, legătură cât mai constantă și mai de lungă durată (attachment). Astăzi cunoaștem foarte multe elemente despre această legătură foarte complexă, care începe din timpul vieții intrauterine și se prelungește până la maturitate, trecând prin mai multe forme.

Greutățile întâlnite în decursul acestor faze și mai ales în primii ani de viață au consecințe importante asupra sănătății sufletești și trupești a fiecărui copil. Există, desigur, și alți parametri psihologici, de exemplu: sexualitatea infantilă, dar am insistat pe această legătură, deoarece ea are cel mai important rol în problema familiei contemporane.

Motivele biologice nu pot fi depășite ușor. Există, cu siguranță, prefaceri genetice, dar acestea necesită mii de ani pentru a se definitiva. La fel putem concluziona și despre motivele psihologice: cu toate că unii se pot adapta mult mai ușor la condițiile psihologice, la situația din familie, totuși și aceste motive se pot schimba într-o perioadă lungă de timp.

Ceea ce se schimbă neîncetat, cu o viteză mai mare sau mai mică, sunt elementele sau caracteristicile sociale. Acestea se pot împărți în două mari categorii: cele